

Društvo demografa Srbije
Institut za demografiju Geografskog fakulteta u Beogradu
Centar za demografska istraživanja Instituta društvenih nauka
Republički zavod za statistiku

ISBN-978-86-82241-05-8

NAUČNI SKUP

**DEMOGRAFSKI IZAZOVI
NA PROSTORU
BIVŠE JUGOSLAVIJE**

**KNJIGA
APSTRAKATA**

Beograd, 2016.

Programski odbor:

- Prof. dr Biljana Radivojević, redovni profesor, Ekonomski fakultet u Beogradu – **predsednik Programskog odbora**
- Prof. dr Mirjana Rašević, naučni savetnik, Institut društvenih nauka u Beogradu
- Prof. dr Miladin Kovačević, direktor, Republički zavod za statistiku Republike Srbije
- Prof. dr Mirjana Devedžić, redovni profesor, Geografski fakultet u Beogradu
- Prof. dr Branislav Đurđev, redovni profesor, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo Prirodno-matematičkog fakulteta u Novom Sadu
- Prof. dr Milena Spasovski, redovni profesor, Geografski fakultet u Beogradu
- Prof. dr Mirjanka Madjević, vanredni profesor, Institut za geografiju Prirodno-matematičkog fakulteta u Skoplju
- Prof. dr Snježana Mrđen, redovni profesor, Odjel za geografiju Sveučilišta u Zadru
- Prof. dr Draško Marinković, redovni profesor, Prirodno-matematički fakultet u Banja Luci
- Prof. dr Janez Malačić, redovni profesor, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Ljubljani
- Prof. dr Veselin Vukotić, redovni profesor, Fakultet za međunarodnu ekonomiju, finansije i biznis, Univerzitet Donja Gorica
- Mr Ljiljana Đorđević, viši savetnik, Republički zavod za statistiku Republike Srbije
- Mr Ivan Marinković, istraživač saradnik, Institut društvenih nauka u Beogradu

Organizacioni odbor:

- Mr Ivan Marinković, Institut društvenih nauka, Beograd
- Msr Vlasta Kokotović Kanazir, Geografski institut "Jovan Cvijić" SANU
- Msr Jelena Stojilković Gnjatović, Geografski fakultet u Beogradu
- Dr Daniela Arsenović, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo Prirodno-matematičkog fakulteta u Novom Sadu

Uvodna reč

Drage kolege demografi, učesnici konferencije,

Inicijativu za organizaciju skupa *Demografski izazovi na prostoru bivše Jugoslavije* pokrenulo je Društvo demografa Srbije i to 25 godina nakon svog osnivanja. Namera je bila da se okupe demografi iz regiona, stariji i mlađi, afirmisani i oni koji se tek školuju za ovo zanimanje, oni koji su demografi dušom i perom, kao i stručnjaci iz komplementarnih nauka koji sebe vide u proučavanju stanovništva. Pozdravljamo sve koji su se odazvali pozivu, sve koji su podržali skup i naš entuzijazam. Želja nam je da konferencija postane tradicionalna i sve posećenija, da jača demografiju i njenu poziciju u društvu, da inicira i afirmiše nove demografske teme. Verujemo da smo kroz četiri tematske oblasti i poster sesiju otvorili prostor za takve aktivnosti i za neprestanu razmenu mišljenja. Tematske oblasti "*Pozicija i uloga demografije u društvu*" i "*Unapređenje demografskih istraživanja*" otvaraju pitanja od važnosti za samu disciplinu, o njenim transformacijama, društvenom značaju, budućnosti, školovanju kadrova, saradnji institucija. "*Aktuelna demografska situacija i procesi u zemljama bivše SFRJ*" je većito intrigantna i nepresušna oblast, i pruža mogućnosti da se sagledaju sličnosti i razlike u demografskom razvitku ovih zemalja nakon turbulentnih vremena. Konačno, tematska oblast "*Demografija i javne politike*" fokusira se na funkcionalan i aplikativan značaj demografskih istraživanja, ukazujući na saznanja koja demografija nudi kao polazišta u kreiranju javnih politika.

Posebnu zahvalnost dugujemo suorganizatorima – Institutu za geografiju Geografskog fakulteta u Beogradu, Centru za demografska istraživanja Instituta društvenih nauka i Republičkom zavodu za statistiku Republike Srbije. Uz njihovu pomoć, naizgled nerešive stvari su postale rešive i sačuvan je optimizam neophodan za organizaciju skupa.

Takođe se nadamo da će budući članovi Predsedništva Društva demografa Srbije prepoznati pozitivnu energiju i ambicije koju smo utkali u ideju o konferenciji i njenu organizaciju, i na najbolji način nastaviti i nadograditi započete aktivnosti.

Predsedništvo Društva demografa Srbije

Multidisciplinarni pristup izučavanju fenomena migracija stanovništva u Srbiji od početka 20. veka do danas

Milena Spasovski, Danica Šantić

Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu

U multidisciplinarnim naučnim istraživanjima u Srbiji od početka 20. veka do danas prostorna pokretljivost stanovništva može se sagledati kroz transformaciju teorijskih pristupa, metoda i tehnika istraživanja, različitih izvora empirijske građe, obeležja, svojstva i tipova migracionih fenomena na različitim prostornim nivoima, kao i aplikaciji rezultata u obrazovnim institucijama i društvenoj praksi. Multidisciplinarni naučni pristupi fenomenu migracija su tokom decenija sa specifičnih aspekata sagledavali tranziciju migracija od tradicionalnih do modernih, apostrofirajući osobena svojstva, karakteristike i tipove prostorne pokretljivosti stanovništva. Bogata multidisciplinarna literatura omogućava izdvajanje tranzicionih etapa u odvijanju prostorne pokretljivosti stanovništva Srbije, kroz koje su transformisani poreklo, prostorni razmeštaj i kompozicija stanovništva na različitim regionalnim nivoima. U okviru svake pojedinačne naučne discipline koja se bavi migracionim fenomenima, moguće je za proteklih 100 godina izdvojiti osobene naučne rezultate nastali na datim teorijskim pristupima, metodama, tehnikama i empirijskoj građi. Tako je u prvoj polovini 20. veka bio dominantan antropogeografski sistem naučnih promatranja migracija i porekla stanovništva, a u drugoj polovini 20. veka razvijaju se multidisciplinarna istraživanja migracija sa preovlađujućim demogeografskim sistemom naučnih znanja zasnovanih na novim teorijskim pristupima, metodama i tehnikama izučavanja i empirijskoj građi statistike stanovništva. Dakle, demografijom se tokom poslednjih pola veka bave stručnjaci različitih disciplina, sa specifičnim naučnim interesovanjem u pogledu odabira pojava i procesa, prostornih nivoa istraživanja i primene u društvenoj praksi. Cilj nam je da ovim radom naznačimo određene etape, značajnija dela i autore koji ih određuju, kao i moguće pravce budućih istraživanja, uz, i dalje aktuelan, multidisciplinarni naučni pristup izučavanju fenomena migracija kroz naučne projekte, univerzitetsku nastavu i primenu u praksi.

Ključne reči: *migracije, multidisciplinarnost, tranzicija, Srbija*

Odnos migracija i preduzetništva kao mogućnosti za razvitak zemalja porekla i destinacije

Jelena Predojević-Despić, Vesna Lukić

Institut društvenih nauka, Beograd

Smatra se da je u Evropi, ali i svetu u celini, početkom XXI veka došlo do novog migracionog zaokreta. Obim migracionih kretanja, kao i raznolikost modela privremenih i cirkularnih migracija su značajno uvećani. Dolazi i do restrukturiranja svetske ekonomije i razvitka novih načina proizvodnje i fleksibilne akumulacije kapitala. U globalizovanom svetu došlo je do značajnog razvitka ekonomskih oblika transnacionalnih aktivnosti, naročito preduzetništva migrantskog stanovništva, i to ne samo u tradicionalnim imigracionim zemljama, već i u mnogim državama koje su do nedavno smatrane isključivo emigracionim, a sada doživljavaju intenzivan ekonomski razvitak.

Broj istraživanja o odnosu migracija i preduzetništva je značajno uvećan, bilo da je reč o preduzetništvu imigranata ili povratnika. Među najvažnijim razlozima je spoznaja da se kroz preduzetništvo omogućava lakša ekonomska i socijalna integracija imigranata/povratnika. Takođe, istražuju se i sve šire mogućnosti njihovog doprinosa razvoju zemalja porekla i destinacije, kroz direktna ekonomska ulaganja, ali i indirektno, kroz stimulisane unapređenja organizacije javnog i privatnog sektora.

Kod nas, slična istraživanja skoro da i nisu sprovedena. Stoga, u radu će biti izneti i rezultati dva kvalitativna istraživanja, čije su ciljne grupe transnacionalni preduzetnici povratnici i preduzetnici nekadašnje izbeglice sa prostora bivše Jugoslavije. Namera je da se ukaže na potrebu za prepoznavanjem značaja širih istraživanja veza između migracija i preduzetništva kako bi se unapredila demografska istraživanja u oblasti migracija. To bi doprinelo boljem razumevanju i unapređenju determinanti migrantskog preduzetništva, što je važno pitanje za javne politike s obzirom na snažan porast mobilnosti u celom svetu.

Ključne reči: *migracije, preduzetništvo, transnacionalizam, ekonomski razvitak, Srbija*